

2009:25

Frillestads kyrka – utvändig renovering

Antikvarisk kontrollrapport, 2008

Heikki Ranta

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2009:25

Frillestads kyrka – utvändig renovering

Antikvarisk kontrollrapport, 2008
Frillestads socken, 1224
Helsingborgs kommun
Skåne län

Heikki Ranta

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2009 Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2009:25
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Frillestads kyrka från sydväst, efter utvändig renovering 2008.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

FRILLESTADS KYRKA – UTVÄNDIG RENOVERING

Innehåll

Sammanfattning av utförda arbeten.....	5
Administrativa föreskrifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet.....	6
Utförda åtgärder	7
Fasader.....	7
Tak.....	8
Övriga arbeten.....	9
Antikvarisk bedömning av genomförda arbeten.....	9
Handlingar med relevans för ärendet	12

Skånekartan med Helsingborgs kommun och Frillestads socken markerade.

Översikt över socknar öster om Helsingborgs stad. Frillestads socken och sockenkyrkan markerade med pil.

Sammanfattning av utförda arbeten

Den utvändiga renoveringen av Frillestads kyrka genomfördes under september-oktober 2008. Arbeten innefattade i huvudsak rengöring, algbekämpning, putslagning och målning av kyrkans putsade fasader samt rengöring och oljning eller målning av dörrar, luckor, fönster och plåtdetaljer. Mindre reparationer av takets tegelbeklädnad ingick i renoveringen.

Administrativa föreskrifter

Objekt	Frillestads kyrka
Socken	Frillestad
Kommun	Helsingborg
Regionmuseets diarienummer	L12.30-167-08, 1224
Arbetshandlingar	ItArk Arkitektkontor AB genom Mikael Forsberg, 2008-04-15
Länsstyrelsens beslut	Diarienummer 433-33606-08, 2008-07-10
Byggherre/beställare	Kroppps kyrkliga samfällighet
Bygglédare/arkitekt	Mikael Forsberg, arkitekt SAR/MSA, ItArk Arkitektkontor AB, Helsingborg
Generalentreprenör	Bröderna Nilssons Måleri AB, Tomelilla
Antikvarisk kontrollant	Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne genom Heikki Ranta
Byggnadstid	september-oktober 2008
Slutbesiktning	2008-10-02

T.v.: Fönster innan renovering.

T.h.: Tornlucka och algangripen fasadparti innan renovering.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Frillestads kyrka har sitt ursprung på 1100-1200-talet då en romansk kyrka med absidkor, långhus och torn byggdes på den nuvarande kyrkans plats. Av denna medeltidskyrka kvarstår idag endast tornets nedre delar – tornets övre anslutning, långhuset och koret nybyggdes 1877 enligt ritningar ”i gotikimiterande stil” av arkitekt Johan Fredrik Åbom.¹

Den ursprungliga, medeltida kyrkan och de resterande byggnadsdelarna i tornet byggdes i helsingborgssandsten. Nuvarande långhus och tresidigt avslutat kor har kliven gråsten, tegel och återanvänd sandsten som byggnadsmaterial.

Fasader är spritputsade i modernt utförande. Kyrkan renoverades utvändigt 1998 då också algbekämpning med varunamnet ”Baktol” genomfördes (i koncentration 1:10 på tornets fasader åt väster, söder och öster).

Kyrkans utvändiga puts renoverades även 1984. I samband med denna renovering genomfördes en byggnadsarkeologisk undersökning av kyrkans frilagda murpartier. Undersökningen utfördes av Anna-Paula Andersson och Mabel Cronvall på uppdrag av landsantikvarien i Malmöhus län.

¹ *Lunds stift i ord och bild*, Gunnar Herrlin m.m. (red.), Stockholm 1947, s. 555.

T.v.: Spricka vid strävpelare innan renovering.

T.h.: Skada vid tornets södra takfot innan renovering.

En kompletterande murverksdokumentation genomfördes i samband med en invändig renovering av Frillestads kyrka 1993. Dokumentationen utfördes av Peter Jansson vid Landsantikvarien i Malmöhus län. De båda undersökningsrapporterna ger en fördjupad bild av särskilt tornets byggnadshistoria, ursprungliga form och invändiga dekoration.

Utförda åtgärder

Fasader

Våren 2008 konstaterades att kyrkans fasader var kraftigt nedsmutsade. Särskilt gällde detta tornets södra och västra fasader samt torntinnarnas insidor. Avfärgningen var på sina ställen helt bortvittrad och algangrepp, t.o.m. med rödalger, förekom i stor utsträckning. Nedsmutsningen var omfattande trots algbekämpningen 1998. I programhandlingen diskuteras även orsaker till denna utsatthet för nedsmutsning och algangrepp och de omgivande åkermarkerna med kontinuerlig gödning anges som en möjlig anledning till de återkommande problemen.

Programhandlingen noterar vidare att vid den senaste utvändiga renoveringen 1998 iaktogs att stora partier av fasaderna hade putsats med kalkcementhaltigt bruk. Med hänvisning till putsens sammansättning avfärgades fasaderna med hydraulisk kalkfärg.

Mot denna bakgrund gav Länsstyrelsen i Skåne län tillstånd till rengöring, putslagning och avfärgning av Frillestads kyrkas fasader (Beslut 2008-07-10, dnr 433-33606-08). Åtgärderna skulle göras restriktivt med föreslaget material som inte anknyter till traditionellt putshantverk utan utgår från de sekundära material som både iaktogs och användes vid renoveringen 1998.

Fasader rengjordes genom högtryckstvätt varefter samtliga fasadytor behandlades med algbekämpningsmedlet ”Staflex Quat VT8v”.

Algangrepp var omfattande på tornets fasader och särskilt på tinnarnas avtäckningar där algsiktet var upp till 1,5 cm tjockt.

Sprickor och skador lagades. Under pågående arbeten konstaterades att mängden skador var mycket begränsad och förekom främst på tornets norra fasad nära marken. Vertikala sprickor mellan långhuset och strävpelarna mot nordväst och sydväst konstaterades och lagades. Ytterligare åtgärder bedömdes inte vara nödvändiga ty sprickorna var mycket små och påvisade således ytterst små rörelser i murverket.

En skadad tegelsten utbyttes vid tornets sydvästra gavelröste.

Fasader avfärgades två gånger med fabrikat ”Serpo 244 KC-färg”, fabriksblandad produkt av maxit AB. Tornet fick tre strykningar. Sockeln målades om med stenkolsjärta.

Tak

Under senvintern 2008 hade en akut skada på långhusets taknock i anslutning till tornet lagats efter att nocken ramlat ner mot norr. Detta berodde på en tidigare, bristfällig lagning av norra takfallets översta tegelrad som ersatts med sedermera söndervittrande putsbruk istället för taktegel.

Ett antal nocktegel skadades vid ställningsbyggnaden – dessa ersattes med nytt material likt befintligt. Två nocktegel med små sprickor längs krönen byttes ut.

Två spruckna taktegel på långhusets nordvästra takfall och en söderslagen taktegel på en av långhusets strävpelare åt söder ersattes likt befintliga.

I samband med renoveringsarbeten konstaterades att under det nuvarande tegeltaket på Frillestads kyrkas torn ligger ett tak av korrugerad plåt. Det noterades vidare att under det nuvarande långhustaket ligger ett spåntak, troligen av furu. Spånen är ca 1 cm tjocka.

T.n.: Lagning av tornets södra takfot.

T.b.: Lagning av puts i norra tornmur. Lagningarna fortfarande synliga som något mörka fläckar vid fotograferingstillfället.

Övriga arbeten

Fönstren skrapades, borstades och målades likt befintliga med rostskyddsfärg ”Plomb” från Beckers. Alla dörrar oljades. Luckor till tornets ljudöppningar målades om med alkydoljefärg från Beckers.

En skadad intäckningsplåt vid tornets sydvästra hörn ersattes likt befintlig. Plåt detaljer målades om. Takfönster ovanför koret mot öster målades likt befintligt. En rötskadad takfotsbräda vid tornets södra takfot ersattes med en ny. Yttertrappan åt öster rättades till och fogades.

Antikvarisk bedömning av genomförda arbeten

Den utvändiga renoveringen av Frillestads kyrka genomfördes med stor hänsyn till befintliga konstruktioner och ytbehandlingsarbeten. Länsstyrelsens i Skåne län tillståndsbeslut har efterföljts. Beställaren, projektören och entreprenören har varit lyhörda inför de antikvariska aspekterna i samband med de genomförda renoveringsarbetena.

Arbetena har skett med god omsorg om byggnadens kulturhistoriska värden och i enlighet med Länsstyrelsens i Skåne län beslut.

Överst: Frillestads kyrkas långbusfasad efter renovering.

Nederst t.v.: Stränpelare med putslagningar fortfarande något mörka vid fotograferingstillfället.

Nederst t.h.: Tinnar och ny plåt mellan tak och mur.

Tornet från sydväst.

Handlingar med relevans för ärendet

- 2008-04-15 *Tillståndsansökan – arbetsbeskrivning*, ItArk Arkitektkontor AB, Mikael Forsberg
- 2008-06-09 *Angående utvändig renovering av Frillestads kyrka, Frillestads socken, Helsingborgs kommun*, yttrande, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, Petter Jansson
- 2008-07-10 *Utvändiga målningsarbeten på Frillestads kyrka, Frillestads socken, Helsingborgs kommun*, beslut, Länsstyrelsen i Skåne län
- 2008-09-09 *Renovering av Frillestads kyrka 2008*, protokoll fört vid byggmöte nr 1
- 2008-09-18 *Renovering av Frillestads kyrka 2008*, protokoll fört vid byggmöte nr 2
- 2008-10-02 *Renovering av Frillestads kyrka, Helsingborgs kommun, Skåne län*, protokoll fört vid slutbesiktning den 2 oktober 2008

Kristianstad, 2009-03-10

Heikki Ranta

Regionmuseets rapportserie 2008

Kulturmiljö

1. Bröddarps mölla, Västra Ingelstads sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
2. Fjälstorps småskola, - restaurering av uthus, Brunnby sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
3. Gamlegård – fasadrestaurering, Helsingborgs stad, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
4. Hajen 13, Höganäs sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
5. Täckarehuset – restaurering av två jordkällare, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
6. Gravarna i Askgården – i skuggan av Flyinge kungsgård, Södra Sandby sn, FU, Helene Wilhelmson, 2002
7. Åter på Hammar 9:21, Nosaby sn, FU, Anders Edring 2009
8. Ruveröds kvarn – rekonstruktion av dämme och kvarnlucka, Riseberga sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
9. Renovering av balkonger på Tranchellska huset, AK, Mia Jungskär 2008
10. Hovdala slott huvudbyggnaden – dokumentation i samband med fasadrenovering, Brönneustads sn, BAD, Kristina Nilén, 2007
11. Hovdala slott hus D – invändig restaurering av ”Noras fåfånga”, Brönneustads sn, AK & BD, Kristina Nilén, 2007-2008
12. Krageholms mölla – i ny papp, Sövestads sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
13. Skånbergs mölla – renovering av hättan, Gladsax sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
14. Kvihusa 1:2 – åtgärder på tak till ekonomibyggnad, Eljaröd sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
15. Boplatser och en grav vid Norreskog, Ivetofta sn, FU, Tony Björk, 2008
16. Dunderbacken. Arkeologisk forskningsundersökning inom ärkebiskopsborgen i Åhus, Johan Dahmén, 2008
17. Stångby kyrka, invändig restaurering och mögelsanering, Stångby sn, AK, Petter Jansson 2007-2008
18. Lövestads kyrka, utvändig renovering, Lövestads sn, AK, Petter Jansson 2008
19. Öja kyrka, utvändig renovering, Öja sn, AK, Petter Jansson 2008
20. Östra Vemmenhögs kyrka, renovering av tak, Östra Vemmenhögs sn, AK, Petter Jansson 2008
21. Näs kyrka, fasader och tak, Trollenäs sn, AK, Petter Jansson 2008
22. Att flytta en gravsten – Torben Billes gravsten i Lunds domkyrka, Lunds sn, AK, Petter Jansson 2008-2009
23. Cement, järn och berg, Södra Mellby sn, FU/SÖ, Bertil Helgesson 2008
24. Tobaksprojektet 2008, projektrapport, Jimmy Juhlin Alftberg med bidrag av Åsa Jakobsson, 2009
25. Frillestads kyrka – utvändig renovering, Frillestads sn, AK, Heikki Ranta 2008

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

